

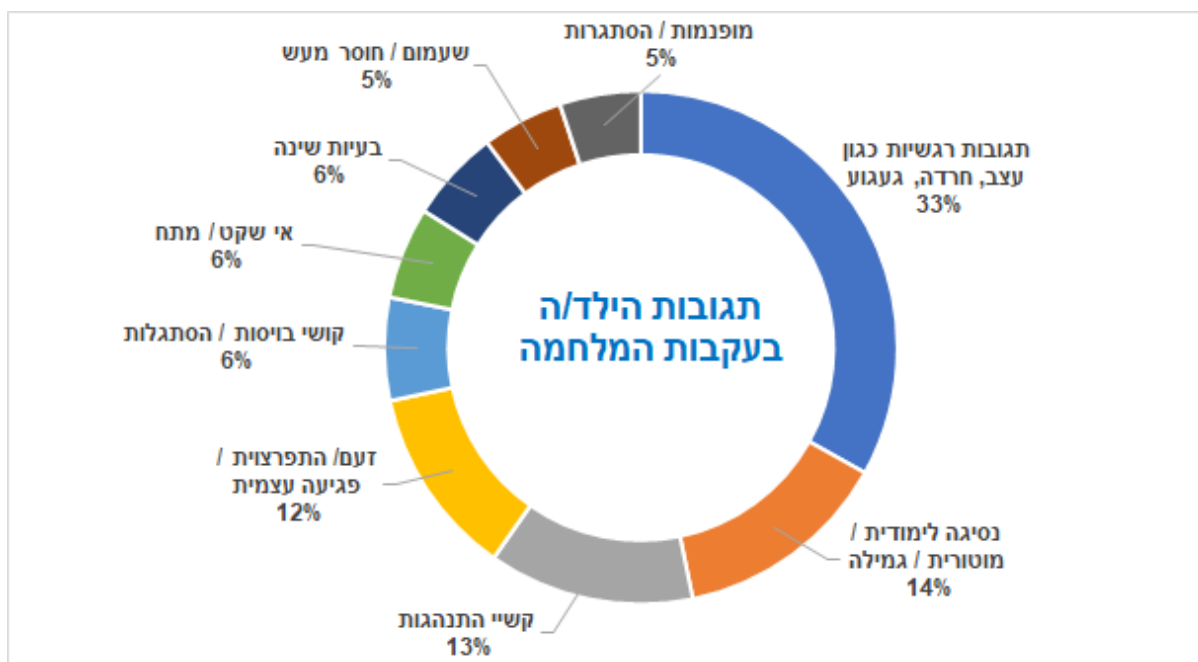
התמודדות משפחות לילדים עם מוגבלויות בעת מלחמה

ביום שבת, 7 באוקטובר 2023, נכפתה על מדינת ישראל מלחמה אכזרית. בהתקפה ברוטלית נרצחו ונטבחו תושבי יישובי דרום הארץ ומשתתפי מסיבת טבע. בין הרוקדים במסיבה היו רות פרץ, נערה עם שיתוק מוחין ואביה. שניהם נרצחו ונקברו כשהם חבוקים האחד עם השנייה. לא היה להם סיכוי לברוח ולהינצל. כיסא הגלגלים המקושט נשאר מיותם בשטח. בין הנרצחים בטבח הנורא נרצחה גם נויה דן, נערה עם אוטיזם ששהתה בבית סבתה האהובה, שנרצחה אף היא.

ב 3 בדצמבר 2023 נציין, כבכל שנה, את יום המוגבלויות הבינלאומי. במדינת ישראל מוכרים כמיליון בעלי מוגבלויות. בעוד שמצבי חרום משפיעים לרעה על בריאותה הנפשית של האוכלוסייה הכללית, לפי ארגון הבריאות העולמי מלחמה עשויה לפגוע ביתר שאת באוכלוסיות רגישות מסוימות ובמיוחד באוכלוסיית אנשים עם מוגבלויות. את השלכות של מצבי החירום על אנשים עם מוגבלות ניתן לסווג לפגיעה ישירה או לפגיעה עקיפה. פגיעה ישירה כוללת מעשה אלימות או תקיפה וגורמת להחמרה או מורכבות של מצבים פיזיים או נפשיים. פגיעה עקיפה עשויה להיגרם כתוצאה מעקירה ממקום מגורים, אובדן כספי או צמצום המענה הטיפולי והרפואי. בהקשרים רחבים יותר, במצבי משבר צפות ועולות ביתר שאת עמדות מפלות ומדירות כלפי אנשים עם מוגבלות. ילדים עם מוגבלות מהווים אוכלוסייה פגיעה במיוחד עקב שילוב של גורמי סיכון הקשורים בגילם הצעיר וצרכיהם המוגברים בתמיכות. הוריהם של ילדים עם מוגבלות וכלל בני המשפחה נדרשים אף הם לעמוד באתגרים ייחודיים, במצבי שגרה וביתר שאת במצבי חרום. מודעות ודאגה למצבם של ילדים, מתבגרים, הורים ומשפחות במלחמה הביאה את צוות החוקרות מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר-אילן ומ-"בית איזי שפירא", ארגון המתמחה בטיפול, מחקר, הכשרה ומדיניות בתחום המוגבלויות, לבחון את השלכות המלחמה על ילדים עם מוגבלויות ומשפחותיהם.

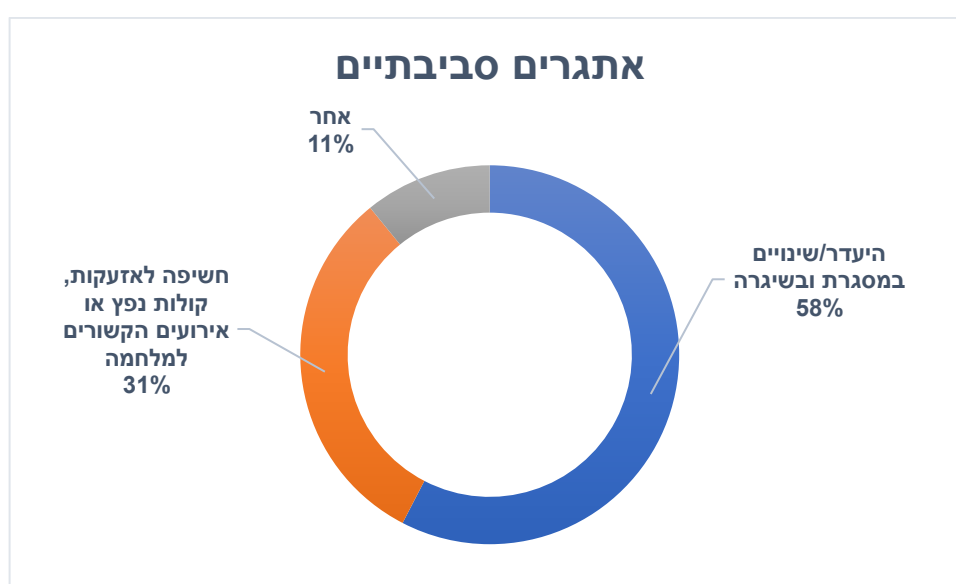
למעלה מ- 300 הורים לילדים ולמתבגרים בטווח גילאי של חצי שנה עד גיל 21 שנים (בני 12 שנים, בממוצע) השתתפו במחקר והנתונים ממשיכים להיאסף. כמחציתם של הילדים מאובחנים עם אוטיזם ומחציתם בעלי מוגבלות שכלית, פיזית או משולבת. ממצאי הביניים מצביעים על קשיים רגשיים והתנהגותיים שמציגים הילדים בעקבות המלחמה במספר תחומים. הורים דיווחו על קשיים רגשיים בקרב הילדים כולל חרדה, אי שקט ומתח מוגבר, הסתגרות ומופנמות ואף מצבי פגיעה עצמית. בנוסף, דווח על סממנים התנהגותיים כגון עצבנות מוגברת, התפרצויות זעם, היצמדות למסכים וקשיי אכילה. נסיגות (רגרסיות) בלטו אף הן בתחום הלימודי וכן בהשגת אבני דרך התפתחותית כגון נסיגה בגמילה, או נסיגות מוטוריות המלוות בכאבים או בניוון.

תרשים 1: תגובות הילד/ה בעקבות המלחמה

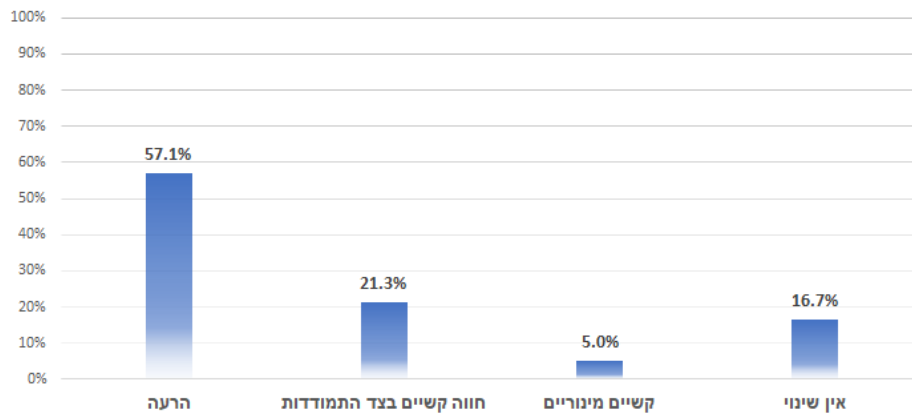
ההורים דיווחו כי הם עצמם חווים קשיים נפשיים כגון עצבנות מוגברת, אשמה, כעס ובדידות וכן קשיים בתפקודי חיים בהם פגיעה בזוגיות, פגיעה בעבודה ועומס רב. ההורים העריכו כי עיקר הקושי שחוו הילדים נגרם בשל שינויים ו/או העדר שגרה ועזרה, וכן בשל חשיפה לאזעקות, קולות נפץ ואירועים טראומטיים, כמפורט בתרשים 2. חשוב לציין שהורים ציינו בחיוב כי מספר גורמי טיפול וחינוך סייעו להם בהתמודדות, וכי שמירה על שיגרה ועל רמת פעילות היוותה משאב. הורים שיתפו כי הם שואבים כוחות מאופן ההתמודדות וההסתגלות המחודשת של ילדיהם לתנאים המשתנים.

תרשים 2: אתגרים סביבתיים

תרשים 3: תפקוד הילד בעקבות המלחמה

תפקוד הילד בעקבות המלחמה על פי דיווחי הורים

לסיכום, השלב ראשון בניתוח הנתונים מצביע על השפעה שלילית של המלחמה על תפקודם של מרבית הילדים עם המוגבלויות (כפי שניתן לראות בתרשים 3), במיוחד בהופעה או החמרה של תסמינים רגשיים והתנהגותיים ובנסיגה מהישגים התפתחותיים שרכשו. הורים המטפלים בילדים עם מוגבלות דיווחו על השלכות שליליות של המלחמה בפן האישי, הזוגי, המשפחתי והתעסוקתי. ברור אם כך, כי יש לתת את הדעת בהקדם לרגישותם המוגברת של ילדים עם מוגבלות והוריהם בעת הזו באמצעות תמיכה ייעודית ומוגברת והתאמת מענים סביבתיים לצרכיהם. ממצאי המחקר יוצגו בפני גורמי טיפול, חינוך ומדיניות באוכלוסיות אלה כבר במהלך המערכה הנוכחית.

נכתב על ידי ד"ר יעל קרני-ויזל, ד"ר שגית לב, ד"ר דנה רוט, ד"ר נעמי ורבלוף-בקר

להשתתפות במחקר בשפה העברית יש להיכנס לקישור הבא :

<https://www.surveymonkey.com/r/ST862MP>

להשתתפות במחקר בשפה הערבית בשיתוף ד"ר כרים נסר יש להיכנס לקישור:

<https://www.surveymonkey.com/r/C7PKD7D>